

آریه ماہر اسرار در سردر باب قدیمی سنج

تالیف: ناکو ویسی

انتشارات کتابچه

آرایه‌های آجری در سردرب‌های قدیمی سنندج

کتاب	: آرایه‌های آجری در سردرب‌های قدیمی سنندج
تألیف	: ناکو ویسی
ناشر	: انتشارات کتابچه
جلد و صفحه‌آرایی	: شاهو احمدیان
نوبت چاپ	: اول - ۱۳۹۶
شمارگان	: ۱۰۰۰ نسخه
قیمت	: ۲۰۰۰۰ تومان

حق چاپ برای نشر محفوظ است.

سرشناسه	: ویسی، ناکو، ۱۳۶۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: آرایه‌های آجری در سردرب‌های قدیمی سنندج / تألیف ناکو ویسی.
مشخصات نشر	: ج. ۱، شماره ۱، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۳۴۲ ص، سوز.
شابک	: ۹۷۸۱۵-۲-۲-۰۰۰-۷۸۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: چاپ قبلی: انتشارات علمی کاله ۱۳۹۱.
موضوع	: سردرها -- ایران -- سنندج
موضوع	: Overdoors -- Iran -- Sanandaj
موضوع	: معماری تزئینی -- ایران -- سنندج
موضوع	: Decoration and Ornament, Architectural -- Iran -- Sanandaj
رده بندی کنگره	: NA۳۰۱/۰۹۱۴ ۱۳۹۶
رده بندی دیویی	: ۷۲۱/۸۲۲۰۹۵۵۴۲۲۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۹۰۸۲۵۹

مرکز پخش:

سنندج، مجتمع تجاری کردستان، واحد ۲۲۳
انتشارات کتابچه تلفن: ۰۸۷۳۳۲۲۹۹۶۸

مقدمه.....	۷
------------	---

فصل اول

شناخت ویژگی‌های تاریخی سنندج (سنه دژ).....	۹
سرزمین سنندج در دوره مادها.....	۱۰
سنندج از سال ۱۲۰۰ تا ۱۳۰۰ هجری شمسی.....	۱۳
مطالعات تاریخی سنندج.....	۱۹
بافت تاریخی سنندج.....	۲۳

فصل دوم

بررسی و شناخت محله‌های قدیمی شهر سنندج.....	۲۴
بررسی جلوه‌های فرهنگی و ارزشی ساخت منازل در بافت سنتی سنندج.....	۳۰

فصل سوم

معماری سردربخانه‌ها.....	۳۱
--------------------------	----

بخش اول

محله میان قلعه.....	۳۴
سردرب‌ها در محله میان قلعه.....	۴۶

بخش دوم

محله قطارچیان.....	۵۲
وجه تسمیه.....	۵۴
محله قطارچیان مجموعه‌ای از بناهای تاریخی از دوره صفویه تا قاجاریه.....	۵۵
سردرب منازل محله قطارچیان.....	۸۵

بخش سوم

محله آغه زمان.....	۱۱۳
وجه تسمیه.....	۱۱۵
محورهای حرکتی اصلی محله.....	۱۱۵

بخش چهارم

- محلۀ چهارباغ ۱۶۴
- وجه تسمیه ۱۶۵
- محلۀ پیرمحمد ۱۶۶
- باغ ملی ۱۶۶

بخش پنجم

- محلۀ سر تپوله ۲۲۵
- عناصر با ارزش مستقر در محلۀ ۲۲۶

بخش ششم

- محلۀ قلعه چوارلان (چهارلان) ۲۶۱
- وجه تسمیه ۲۶۳
- عناصر ارزش مستقر در محلۀ ۲۶۳

بخش ششم

- محلۀ جورآباد ۲۹۱
- وجه تسمیه ۲۹۲
- جورآباد بالا ۲۹۲
- محلۀ جورآباد پائین ۲۹۳
- ناوشیخان (محلۀ شیخان) ۲۹۳

فصل چهارم

- سردرب بناهای حکومتی ۳۱۹

فصل پنجم

- سردرب اماکن مذهبی و مساجد تاریخی ۳۲۸
- منابع ۳۴۱

محله‌های شهری از دیرباز به عنوان عرصه‌های کالبدی و اجتماعی در شهرهای ایران مطرح بوده و به عنوان اجزای عملکردی و جغرافیایی شهرها به شمار می‌آمدند که نقش اساسی در حیات اجتماعی شهرها داشته‌اند. محله‌های شهری به مرور زمان شکل می‌گرفته و جای خود را در شهر باز می‌کردند. شهر از مجموع این محله‌های منسجم تشکیل می‌شد. هر یک از محله‌ها تمامی تأسیسات و تجهیزات اولیه مورد نیاز ساکنین خود اعم از بازارچه، آب‌انبار، مسجد، گرمابه و ... را در برداشت.

شبکه راه‌های ارتباطی محله نیز از سلسله مراتبی برخوردار بوده و ارتباط فضاهای مختلف محله را با هم برقرار می‌کرد. امور محله‌ها از طریق یک سیستم خودیار و بدون نیاز به تسکیلات عریض و طویل مدیریتی اداره می‌شد و به دلیل وجود حس همبستگی قری و اعتماد در بین ساکنان، کلیه امور محله رتق و فتق می‌شد. در نظام محله‌ای سنتی انواع سازه‌های اجتماعی و فرهنگی بصورت خود جوش شکل گرفته و مسائل مختلف محله مانند فعالیت‌های مذهبی، برقراری امنیت، آموزش، تقسیم آب، احداث اماکن و بناها، رعایت و پیگیری امور محلی و غیره اهدای می‌کرد. لیکن ساختار محله‌های شهری در اواخر قرن بیستم دگرگون شده و خصوصاً در چند دهه گذشته به شدت تغییر یافته است. یکی از فضاهاهی مهم در معماری محله‌های شهری بناهای سندنچ که از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است سردرب سازی بناهای این شهر است. کثرت سردرب های آجری در استان سردربان به ویژه در شهر سندنچ بیننده را وادار به تحقیق و کاوش در این زمینه می‌کند.

هنر سردرب سازی به زمان ساسانیان و قبل از آن برمی گردد. با این تفاوت که در دوره ساسانیان در تزئینات داخلی و فضاهای نیمه باز از هنر گچ‌بر و آه‌کار استفاده می‌شد. در قرون معاصر یا دوره‌های متأخر اسلامی (صفویه، زندیه و قاجاریه) از مصالح مقاوم تری مانند آجر، که طرح همان گچ‌بری‌ها را بر خود داشتند استفاده می‌شده است. چون در استان کردستان نظام فئودالی و ملوک الطوائفی حاکم بوده است. شکل سردرب منازل تحت تاثیر وضعیت طبقاتی صاحبان آنها داشته و دارد. به عنوان نمونه سردرب یک خانه اعیانی، با سردرب منزل پیشه‌وران ساده طبعاً تفاوت عمده داشت و یا سردرب خانه یک مالک متوسط با عناصر معماری ساده‌تری احداث می‌شد. اما یک نکته در آن مشترک است و آن حفظ اصول هنری و رعایت شئون معماری است.

هنر آجرتراشی و نماسازی آجری در سردرب منازل در اواخر دوره قاجار و پهلوی به اوج می رسد. در مجموعه ای که پیش رو دارید سعی شد با توضیح ویژگی های مناسب بافت قدیم سنندج و به تصویر کشیدن تعدادی از سردرب های زیبای شهر سنندج صلابت و اهمیت سنندج به عنوان یکی از شهرهای تاریخی کشور عزیزمان ایران و همچنین آرایه های آجری در معماری ایرانی که به فراموشی سپرده شده و حتی شاید نابود گشته احیاء و به تصویر کشیده شود.

ناکو ویسی

شهریور ۱۳۹۴ - سنندج